

[B] **DE MOGELIJKHEID VAN EEN ONTSPORING.
“WINST” VAN JEROEN OLYSLAEGERS**

Winst is het tweede deel van een nog te voltooien trilogie. Na de magistrale roman *Wij* (2009), breidt Jeroen Olyslaegers (Mortsel, 1967) verder aan wat een “drieluik over onze ontspoorde tijd” moet worden. Het kan geen kwaad om *Wij* er nog eens bij te nemen alvorens *Winst* aan te vatten, al laat *Winst* zich ook zonder die voorkennis lezen.

Olyslaegers' verteller, Donald, maakte bijvoorbeeld al zijn opwachting in *Wij*, als zoon van de bezeten cartoonist Georges. In *Winst* is het wat bange kind van toen uitgegroeid tot een kunsthandelaar van middelbare leeftijd. De tijden zijn grondig veranderd: speelt *Wij* zich nog af in een halfmythisch Spanje tijdens de recordzomer van 1976, dan verplaatst de actie zich in *Winst* naar een niet zo verre toekomst. De euro is gecrasht en vervangen door de Euromark, wat er van de Europese Unie overblijft, is niet zo heel erg duidelijk en in Berlijn worden de eerste aanslagen gemeld van zogenaamde *Abschied–Akkus*, zelfmoordterroristen voor Europa. De crisis is permanent geworden, de welvaartsstaat wacht op euthanasie, privacy is weggeschonken ten voordele van een vermarkte “transparantie”. Boven het continent vormt zich een hogedrukgebied in de vorm van de letter omega; Olyslaegers draait zijn hand niet om voor een stevige metafoor meer of minder.

Ook veertiger Donald heeft betere tijden gekend. Ooit bouwde hij zijn faam als kunsthandelaar op door een groep jonge kunstenaars samen te brengen onder de veelbetekenende noemer *Netwerkgeneratie*. De tijd is hem beginnen in te halen, zijn reputatie en financiën staan onder druk. De raadselachtige geldschieter Pluim engageert Donald niettemin voor een reusachtige kunsttentoonstelling in Berlijn. Thema: *Wij*. Proef de ironie in het sponsorcontract van de Neue Europäische Bank dat dit alles mogelijk maakt. Het Netwerk gaat aan het gonzen, een onvoltooid verleden staat Donald op te wachten.

“Erbij horen” is Donalds neurose. Duizenden connecties, een Netwerk, ontmoetingen en contacten: ze kunnen hem niet van de indruk ontdoen dat het échte feest altijd elders plaatsvindt, dat er hem steeds iets cruciaals ontsnapt. “Wij. Gij niet dus”, zoals

Olyslaegers zo vaak herhaalde in zijn columns voor de krant *De Morgen*. Toch lijkt Donald het netwerken in de vingers te hebben. Hij is op het eerste gezicht letterlijk en figuurlijk *branché*, maar voor hoelang nog? Onvermijdelijk wemelt het in *Winst* van de smartphones, apps en statusupdates. Ook Donald maakt gretig – of is het steeds meer noodgedwongen? – gebruik van al deze gadgets. Olyslaegers integreert het jargon van deze moderne communicatiemiddelen moeiteloos in zijn stijl.

De malaise gaat echter veel dieper dan deze obsessie met “erbij horen”. Onder het kunstzinnige vernis ligt steeds de waanzin (waarmee Donald erfelijk belast is) op de loer, in de vorm van een beest met vele gedaanten. In zijn angstvisioenen wordt Donald geteisterd door draken, bokken en (Vlaamse?) leeuwen. Het beest is een oude bekende, in zekere zin een vriend van de familie, die het ijs breekt tussen Donald en de lezer. En het beest heeft geen haast, 343 bladzijden lang wacht het geduldig op de deconfiture.

Daarnaast wordt de vertelling bevolkt door een bont gezelschap van medespelers. Er is Donalds ex, Amanda, en zijn zestienjarige zoon Angelo. Er is de kunstenaar-annex-verpleger Dennis en de neurotische Nathalie. Verder: Zlogonje, de Slavische geweldenaar die begin jaren negentig aan de kost kwam als sluipschutter in de Balkan en zich daarna onder de naam Dark Master een vaste stek verwierf als kunstenaar in Donalds Netwerk, ondanks wederzijds wantrouwen. Gaandeweg ontpoppen al deze personages zich tot medevertellers. Geen overbodige luxe: hoe kom je als lezer anders te weten wat er zich afspeelt buiten Donalds paranoïde blikveld? Als geen ander verstaat Olyslaegers echter ook de kunst om zijn lezers van de weeromstuit te doen twijfelen aan de betrouwbaarheid van die vertellers. Eén vragend terzijde volstaat om het spoor tussen droom en werkelijkheid bijster te raken. *Trust nobody*.

En allemaal lijken ze betere tijden te hebben meegemaakt. De generatie die de mooie jaren meemaakte waarin je serieus kon beweren dat de geschiedenis haar eindpunt had bereikt, ziet zich verplicht mee te spelen in een onvoorziene epiloog. Zelfs Donalds grootmoeder, sinds jaar en dag prijsgegeven aan het grote vergeten, maakt een spectaculaire comeback en zet schaterlachend de babyboomers, *generation X* en *Y*, buitenspel. De tijd

doet in deze roman niet wat hij moet doen, maar maakt de vreemdste bokkensprongen. De aanloop naar een *Endspiel* in het slotdeel van de trilogie?

In het tweede deel van deze roman bevindt het hele circus zich in Berlijn. Een slordige dertig jaar na de val van de Muur is de Duitse hoofdstad opnieuw *the place to be* – een staaltje historische ironie dat Olyslaegers maximaal weet te benutten. De sfeer van 1989 is weg, dat wel. Hier broeit iets nieuws, iets gevaarlijks. Een beweging die zichzelf positief-autonomen noemt, heeft het roer overgenomen. Elk van de personages moet zich een plaatsje in die groep zien te verwerven. Niet simpel: positief-autonomen zijn *underground* op de enige manier die de losgeslagen netwerkmaatschappij nog toelaat: door zich massaal uit te loggen. De Duitse hoofdstad brengt voor ieder zijn portie demonen, visioenen, drugs, onverwerkte verledens met zich mee. Erotiek en vergeefsheid. Kunstenaars die “*Il faut cultiver notre jardin*” op hun buik getatoeëerd hebben staan. Ook hier wordt Donald bevestigd in zijn rol van buitenstaander. En het wemelt er van de wilde beesten. “*Some weird fucking rebellion*”, monkelt Zlogonje.

Het onheil dat de protagonisten vanuit alle uithoeken van Olyslaegers’ vertelling beloert, laat je als lezer ook dagen later nog niet los. De ontsporing die *Winst* voorspiegelt, is vooral angstaanjagend omdat ze zo *mogelijk* is; Olyslaegers hoeft de al te bekende rampscenario’s van een voortschrijdende economische meltdown en Europese desintegratie niet eens zo sterk naar zijn hand te zetten om zijn dystopische vertelling naar een conclusie te leiden. “Geloof u in crisissen?”, vraagt Pluim sarcastisch aan Donald. Is het misschien omdat wij in ons denken zo verstrengeld zijn geraakt in de cirkelredeneringen die deze crisis via alle mogelijke media begeleiden, dat Olyslaegers’ scenario ons zo waarschijnlijk in de oren klinkt? Schuld haalt het van winst, elke keer opnieuw. *Winst* is een boek om bang voor te zijn.

MICHEL LEEN

JEROEN OLYSLAEGERS, *Winst*, De Bezige Bij Antwerpen, 2012, 343 p.